

НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ И РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ

Националната ни поезия в миналото има такива титани на революционната мисъл като Христо Ботев, такива мощни епици като Иван Вазов, драматични лирици като П. К. Яворов, интелектуално възбени мислители и философи като Пенчо Славейков, стихийно жизнерадостни творци като Кирил Христов, революционни поети като Христо Смирненски... Но българската поезия има и един кристално чист „бисерен“ лирик – Николай Лилиев, в чиито звучни като музика стихове се отразяват духовните копнежи на нацията ни, оглежда се нейната нравствена и интелектуална извисеност. И не само стиховете, но и цялостната многостранна културна дейност на Лилиев, както и високо моралната му личност, са сякаш еманация на българската жажда за познание, образованост, творчество. Той е символ на всеотдайната преданост на европейския тип интелектуалец към националната и световната култура.

Безкористен жрец в олтара на изкуството, Лилиев следва заветите на Пенчо Славейков и Яворов за самоусъвършенстване на творческата личност, за облагородяване на нравите в българския живот. Неговите сто и петдесет оригинални стихотворения (събрани в стихосбирките „Птици в нощта“ – 1919 г., „Лунни петна“ – 1922 г., „Стихотворения“ – 1960 г.) са огледало на националните добродетели, на патриархалната моралност на българина. Те изразяват духовните сили на нацията, нейния нравствен стоицизъм и просветителските ѝ стремежи.

В стиховете на Лилиев жаждата му „за нови и нови познания“ се проявява в многобройните му съвършени преводи на едни от най-големите европейски поети, в статиите му за поезията и за театъра, в богатата му кореспонденция...

Стихотворенията на Николай Лилиев са изповед на духовно силна личност, на извисен интелектуализъм, изразен в символичния смисъл на пейзажа и в музикалната оркестрация на стиха:

*Знам сърдечен свиден към –
всред замрели в сън ели,
звучен ручей ромоли
и льчи-стрели трептят.*

*Там в забрава рои пчели
своя сватбен танц въртят.
Боже, в тоя цветен път
моята вяра окрили!*

(„Знам сърдечен свиден към“)

Поетът придава символна и общочовешка значимост на конкретните си душевни възвращения. Тревожат го най-силно проблемите на битието, на вечността, смъртта и красотата. Философските му прозрения се съдържат в поетически преживения и изобразен свят.

Портрет на Николай Лилиев.
Художник Дечко Узунов

Той субективизира реалното битие, превръща всеки битиен образ в метафора и символ:

*Приижда вълната на моята скръб,
нощта е студена, безродна, безвездна,
светът е далечен, престъпен и тъл,*

...
приижда вълната на моята скръб.

(„Приижда вълната на моята скръб“)

Лилиев принадлежи към елитната част на нашата творческа интелигенция, която поема стръмния път на познанието и личното самоусъвършенстване. Животът на твореца минава в непрестанни усилия за повишаване културата на нацията, в постоянно духовно напрежение и изтощителен интелектуален труд. Контактите му със световното изкуство, с философията и литературата, изострят вродената му чувствителност. В трагично изпитание за него се превръща всяка проява на човешка грубост, на примитивност и бездуховност. Собствената си морална чистота и духовна извисеност Лилиев брани и развива до последния си дъх. Неговото присъс-

твие в културния живот на България е духовен финес и облагородяващ възрожденски просветителски патос. Най-силната опора на светоусещането му на жрец на чистото изкуство е неговата болезнена любов към България. Родината той преоткрива и преосмисля в нейното страдание:

*И ето ме, изпълнен пак с любов,
и ето ме, Родино, пак готов
чело да сложа в твоето подножие,
да те посрещна като спомен скъп
и да приема твойта свята скръб
като награда, като милост Божия.*

*Та в оня час, когато пак на път
неверна мисъл ще гнети духът
и ще нашепва тъмни предсказания,
утеха да ми бъде по света,
като светилник, грейнал сред нощта,
Родино моя, твоето страдание.*

(„Родина“)

За Лилиев е прието да се пише като за най-нежния и „безплътния“ български символ, като за творец, който живее „вън от живота“, затворен в „светая светих“ на душата си. Заг серафичната чистота на чувството в символичния образ, неговата поезия изповядва драматични преживявания, дълбоко човешко страдание от несъвършенствата на хората. Заг нежната музика на съвършения му стих прозира тихи и мъдри предчувствия за преходността на земния път и за безсмъртието на душата.

Най-точно би било да го определим като поет на нравствения подвиг заради неговия нечовешки стремеж да преодолее себе си, да овладее страданията си, да постигне пълна духовна хармония, която прозвучава в стиха му като неземна музика.

Николай Лилиев приема страданието като път към просветлението и възкресението на човешкия дух. Централен философски проблем в неговото творчество е проблемът за смисъла на страданието, за смъртта и метафизиката на злото, за спасителната любов на Христос, за жертвения акт на Спасителя:

*Загадъчната сянка на живота
пред мене слага своя ням въпрос:
Каква била би без Христа Голгота,
какво би бил без кръста сам Христос?*

(„Пред прага“)

Важно е, че Лилиев е най-интересният и най-загадъчният от българските символисти и най-трудно разбираемият. Интелектуалната и емоционалната му

чувствителност е изградена от православно християнство и от българските патриархални добродетели, както и от традиционната възрожденска всеотдайност към културата на България.

„Поезията е вечна, както е вечна нуждата от идеал, от вяра в живота. Цялото човечество – от неукия и непросветения ум до най-извисения, чувства понякога нужда да се издигне над действителността и да живее в друг свят: света на поезията“ – пише Николай Лилиев. За него поезията е идеал и вяра, смисъл на живота. Поезията, която той сътворява, е най-верен израз на завършената му личностна хармоничност.

Най-щастлив е поетът сред родните тракийски поля, където *„звъни утехата на дни честити“*. Най-красивите му видения и най-тъжните вопли на душата му са свързани с детските му години в родната Стара Загора:

*Върнете ми безбурната любов,
върнете ми желанията прежни,
и Тракия с лазурния покров,
и Тракия с лазурите безбрежни!*

(„Градините повехнали скърбят“)

В неещите стихове на Лилиев чрез символи се изповядват интимните му преживявания. Всеки мотив от природния пейзаж тук е символ на определено и чисто чувство на лирически герой. Трите стихотворения: *„Светло утро“*, *„Тихият пролетен дъжд“* и *„Кръгозори надвесени“*, както и всички природни картини в Лилиевата лирика, разкриват всестранно и в дълбочина пейзажа на неговата душа.

Той е поет на „психическите реалности“, на вътрешните съдържания. Чрез външния пейзаж Лилиев разкрива вътрешния свят на лирически си герой. Конкретният пейзаж, конкретната обстановка и атмосфера е огледалният свят на една нежна и чувствителна душа. В стихот-

ворението *„Светло утро“* психическото състояние на поета е радостта от живота, от „безбрежната шир“ на събудената природа, от силната светлина, която прогонва мъглите и грижите. Светлото утро е символ на безметежно и радостно спокойствие, на пълна хармония на личността със себе си – хармония, която изпълва душата с божествени звуци – като нежните крила на пеперудите. В нашата поезия това стихотворение е възприето като символ на красотата, светлината, душевната хармония, радостта от битието. Пеперудите *„с тънки сребърни крила“* са митическите елфи, изтъкани от лунна светлина и божествена тиха музика. Лилиевите *„пеперуди“* са символи на светлината, изпълнила нежната му мечтателна душа:

*Затрепяха изумруди,
цяла мрежа светила –
пеперуди, пеперуди,
тънки сребърни крила.*

Така завършва това популярно стихотворение: с тържествуващи акорди на сливането с божествената светлина и мъдрост на Всемира.

„Тихият пролетен дъжд“ е стихотворение с друго, различно психическо състояние, в което отсъства тържествуващата радост и безметежното душевно успокоение. Тук чувството се движи между надеждата и разочарованието, между възторга и тъжното примирение. *„Пролетните приказки“*, които шепне *„тихият пролетен дъжд“*, предизвикват съзи от щастливи очаквания, но провокират и тъжни предчувствия, и изгряващи и злязващи надежди. Музиката сега не звучи Моцартово (както е в стихотворението *„Светло утро“*), а е успокояваща и разтревожаваща едновременно; звучи примитивно меланхолично. Във финала на стихотворението искриците човешки надежди не изгасват изведнъж, а изтъ-

ват постепенно. Възторгът прозвучава наивно пред неизвестността и мрачните предчувствия.

Природната картина в стихотворението *„Кръгозори надвесени“* символизира тъжно душевно състояние от отлетялото лято и наближаващата зима. Хората *„бродят сами“* под ръмвящия дъжд, унесени в *„глухи жалби“*. *„Надвесените хоризонти и сплътените тъми“* са символи на потиснатото настроение на лирически герой, който се чувства уморен, обезверен пред наближаващата зима. Музиката на стиха внушава тъжно настроение и предчувствие за заваща се старост, но не и мъка, не и безизходица... Защото есента не е символ на старостта и смъртта.

Образната система и в трите стихотворения (най-популярните стихотворения на Лилиев) е с дупланова структура: първият план е видимият свят на природата, на веществената реалност, а вторият – на вътрешния мир, на човешката душа. Заг първия план в образите на видимия свят на природата се съдържа символът – вторият план на вътрешния мир, на определено състояние на човешката душа. При Лилиев символите провокират психологически асоциации, които водят до ясна и логична мисъл и до определено духовно преживяване, и до дълбочина философска идея.

Мислите и чувствата си Николай Лилиев винаги изразява ясно, с логическа последователност. Чистотата на душевните му трепети се оглежда в изящния му и музикален стих. В бляновете и в естетическите съзерцания на поета се съдържат психически реалности и философски разсъждения, които различните читатели от различни епохи могат различно да разтълкуват.

Проф. Елка КОНСТАНТИНОВА